

ORTAK HAFIZA, ORTAK DİL: ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ARAŞTIRMALARI

Editör
Prof. Dr. Ali TAN

ORTAK HAFIZA, ORTAK DİL: ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ARAŞTIRMALARI

Editör

Prof. Dr. Ali TAN

ORTAK HAFIZA, ORTAK DİL: ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ARAŞTIRMALARI

Editör

**T.C. KÜLTÜR ve TURİZM
BAKANLIĞI SERTİFİKA NU/
Certificate Number:** 82658

Prof. Dr. Ali TAN

ISBN: 978-625-8950-89-2

DOI: 10.5281/zenodo.23458711

Kapak-Dizgi / Cover-Design:

Umay Yayinevi

Kütüphane Kartı/Catalog in Publication

1. Baskı, Umay Yayinevi, iv+192 sf., dizin yok, kaynakça var, ek görseller yok, Samsun, 2026; 1st Edition, Umay Publishing House, iv+192 pages, no index, bibliography included, no images, Samsun, 2026

Anahtar Kelimeler/Key Words

1. Çağdaş Türk Lehçeleri, 2. Kültürel Bellek ve Kimlik, 3. Türk Halk Edebiyatı ve Söz Varlığı, 4. Türk Dünyası Edebiyatları, 5. Karşılaştırmalı Dil ve Edebiyat

Redaktör/Redactor:

Ecem CİVELEK

Baskı-Cilt / Printing and

Binding: Saytek Dijital
Matbaacılık Sanayi ve
Ticaret Limited Şirketi

**Matbaa Sertifika No/
Printing House Certificate
No.:** 82296

Web Sitesi/ Web Page:

<https://umayyayinevi.com>

E-posta/Contact:

umayyayinevi@gmail.com
iletisim@umayyayinevi.com

Adres/Address:

55270, Atakum/Samsun/
Türkiye

Kitabın bütün yayın hakları Umay Yayinevi'ne aittir. Yayinevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Kitabın bütünü benzerlik ve yapay zekâ tespit yazılımıyla taranmıştır. Çalışmanın bütün hukukî sorumluluğu yazara aittir. All publication rights to this book belong to Umay Publishing House. Without written permission from the publisher, except for academic studies and promotional activities where the source is clearly indicated, the book may not be quoted in part or in whole; it may not be copied, reproduced, or published in any printed or digital medium. The entire book has been scanned using similarity and ai detection software. The author bears full legal responsibility for this work.

Atıf/Cite: Tan, A. (Ed.) (2026). Ortak hafıza, ortak dil: Çağdaş Türk lehçeleri ve edebiyatları araştırmaları. Umay Yayinevi.

ÖN SÖZ

Türk lehçeleri denildiğinde genellikle coğrafi olarak birbirinden uzak gibi duran fakat özünde aynı kaynaktan beslenen devasa bir nehir akla gelir. “Ortak Hafıza, Ortak Dil: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Araştırmaları” adını verdiğimiz bu çalışma, işte bu nehrin farklı kollarındaki akıntıları yakalamak, kelimelerin, atasözlerinin ve edebî metinlerin ardındaki ortak ruhu yeniden okumak amacıyla hazırlandı. Akademik birikimin, saha araştırmalarının ve metin tahlillerinin bir araya gelmesiyle şekillenen bu eser, Türk dünyasının zengin coğrafyasında derinlemesine bir yolculuk amaçlamaktadır.

Bir kitabı ortaya çıkaran süreç; masada saatler süren okumalar, ince elenip sık dokunan tartışmalar ve nihayetinde bu dağınık gibi görünen zenginliği tek bir potada eritme çabasıyla şekillenir. Elinizdeki bu derleme de tam olarak böyle titiz bir anlayışın ürünüdür. Kitabın sayfalarını çevirdiğinizde, Altayların yüksek dağlarından Azerbaycan ve İran coğrafyasına, Özbekistan’dan Karakalpakistan’a, Saha Yakutistan’dan Kazakistan ve Karay coğrafyasına kadar uzanan geniş ve kucaklayıcı bir Türkistan’la karşılaşacaksınız.

Bu zengin içeriğin ilk duraklarında, halkın günlük yaşamını ve kadim inanç dünyasını kuşatan temel kültürel kodlarla buluşuyoruz. Çağdaş Türk lehçeleri atasözlerinde kutsallaşan ve en saf vicdanı temsil eden “anne sözü” yüce bir değer olarak ele alınırken; İran Türkleri atasözleri üzerinden halk hekimliği uygulamalarının izleri sürülmektedir. Benzer şekilde, inançların dilsel mirası çerçevesinde Altay Türkçesindeki dinî terminoloji ile kültürel sürekliliğe dikkat çekilirken diğer taraftan Karakalpak Türkçesinin “su” söz varlığı incelenerek dil ile coğrafya arasındaki kültürel bağlar gözler önüne serilmektedir.

Dilin kalıplaşmış sözleri, deyim dünyası ve metinlerin derinliklerindeki gizli anlamlar da bu eserin vazgeçilmez yapı taşlarını oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Özbekçede organ adlarıyla kurulan deyim varyantları üzerinden anlam değişimleri dikkatle incelenirken; Türk destan geleneğinin en güçlü kaynaklarından biri olan Dede Korkut’un Günbed Yazması’ndaki örtmece sözler de titizlikle tahlil edilmiştir.

Edebiyatın ve şiirin, millî kimliği koruyan sarsılmaz birer kale olduğu gerçeği ise kitabın kalbini ve ruhunu teşkil etmektedir. Bu doğrultuda, Saha (Yakut) şairi Semen Danilov’un “Saha Tıla” (Saha Dili) şiiri üzerinden dil bilinci ve direniş vurgusu işlenmiş; Özbek şiirinde ana diline yüklenen kutsal anlam ve değer derinlemesine tetkik edilmiştir. Bununla birlikte, Kazak ve Karay edebiyatında ortak bir “çocuk eğitimi” tasavvuru

mercek altına alınarak Türk halklarının pedagojik akrabalığı somutlaştırılmıştır. Kitabın son bölümünde; coğrafi sınırları aşan tarihî bir aidiyetin izleriyle derinleşen Müslim Oğuz'un "Hoşça Kal Karabağ" hikâyesiyle sürgün edebiyatının ve vatan hasretinin nesirdeki yankılarına kapı aralanırken, aynı zamanda dijitalleşen dünyanın getirdiği yenilikler de göz ardı edilmeden çağdaş Türk lehçelerinde seçilmiş dijital sözlük kaynakları ölçüt temelli karşılaştırmalı bir değerlendirmeye ele alınmış ve gelecekteki araştırmacılara metodolojik bir kılavuz sunulmuştur.

Bu kitap; adını koyamadığımız ama iliklerimize kadar hissettiğimiz o büyük aidiyet duygusunun, ortak hafızanın ve ortak dilin izini sürenlerin ortak emeğidir. Çalışma boyunca desteklerini esirgemeyen, Türk dünyasının farklı lehçe ve edebiyat sahalarında nitelikli eserler ortaya koyan tüm yazar arkadaşlarımıza yürekten teşekkür ederim. İnanıyoruz ki bu eser, bu alanda çalışacak araştırmacılara, öğrencilere ve Türk kültürüne gönül veren herkese yeni kapılar aralayacak; ortak hafızamızın daha gür bir sesle anlaşılmasına vesile olacaktır.

Editör

Prof. Dr. Ali TAN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ •i

İÇİNDEKİLER •iii

Dr. Songül ŞEN - Prof. Dr. Ali TAN

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ATASÖZLERİNDE
KUTSALLAŞAN SÖZ: ANNE SÖZÜ •1

Doç. Dr. Faruk GÜN

İRAN TÜRKLERİ ATASÖZLERİNDE HALK HEKİMLİĞİ •20

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba BİLVEREN

ÖZBEKÇEDE ORGAN ADLARIYLA KURULAN DEYİM
VARYANTLARI •32

Doç. Dr. Doğan ÇOLAK

MİLLÎ KİMLİĞİN MUHAFAZASINDA DİL BİLİNCİ
VURGUSUNA BİR ÖRNEK: SAHA (YAKUT) ŞAİR SEMEN
DANILOV'UN SAHA TILA "SAHA DİLİ" ŞİİRİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME •58

Dr. Öğr. Üyesi Meryem HAMİŞOĞLU

ÖZBEK ŞİİRİNDE ANA DİLİNE YÜKLENEN ANLAM VE DEĞER
•67

Doç. Dr. Murat KOÇAK

KAZAK VE KARAY EDEBİYATINDA ORTAK "ÇOCUK
EĞİTİMİ" TASAVVURU •99

Murat Kağan ATALAY

İNANÇLARIN DİLSEL MİRASI: ALTAY TÜRKÇESİNDE DİNİ
TERMİNOLOJİ VE KÜLTÜREL SÜREKLİLİK •108

Öğr. Gör. Ertuğrul ÇEÇEN

**DEDE KORKUT -GÜNBED YAZMASI- KAZAN BEY
OĞUZNAMESİ'NDEKİ ÖRTMECELER •123**

Dr. Öğr. Üyesi Veysel İbrahim KARACA

**KARAKALPAK TÜRKÇESİNDE SU SÖZ VARLIĞI VE EKO-
KÜLTÜREL BELLEK •141**

Öğr. Gör. Dr. Remzi ÇALIŞIR

**ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİNDE SEÇİLMİŞ DİJİTAL SÖZLÜK
KAYNAKLARININ ÖLÇÜT TEMELLİ KARŞILAŞTIRMALI
DEĞERLENDİRİLMESİ •158**

Doç. Dr. Ümit AKIN

**MUHACERETTEN BİR SES: MÜSLİM OĞUZ VE “HOŞÇA KAL
KARABAĞ” HİKÂYESİ •177**